

СТАНОВИЩЕ

за дисертацията „ОНТОГЕНЕТИЧНА ДИНАМИКА НА ЛАТЕРАЛИЗАЦИЯТА НА ВНИМАНИЕТО В УЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ: ЕФЕКТИ ВЪРХУ АКАДЕМИЧНАТА УСПЕВАЕМОСТ И ИНТЕЛИГЕНТНОСТТА“, представена за защита с цел да се получи образователната и научна степен ДОКТОР

Докторант: Йоанна Росенова Андонова

Написал становището: проф. д-р Енчо Герганов

Представената за защита дисертация е задълбочено теоретично-експериментално изследване на латерализацията на вниманието в онтогенетична динамика. Докторантката си е поставила като основна цел на своите изследвания, представени в дисертационния труд, целта „да се проследи онтогенетичната динамика на латерализацията на селективното зрително пространствено внимание и на екзекутивното слухово вербално внимание от детска към зряла възраст, и да се проучат евентуалните ефекти от тези процеси върху интелигентността и академичната успеваемост в детска възраст“(57 с.). Тази цел е декомпозирана в конкретни изследователски задачи и експериментално проверяеми хипотези. Темата на дисертацията е много актуална, а целта и поставените задачи са с повишена значимост за когнитивната невропсихология. Още тук ще посоча, че изследванията са изпълнени на високо професионално равнище и в съответствие с изискванията на съвременната методология на научните изследвания в когнитивната психология. В богатия и целенасочен преглед на научната литература по темата на дисертацията Йоана Андонова е показала завидно умение да представя по най-добрия начин теоретичните и експерименталните изследвания на онтогенетичната динамика в латерализацията на вниманието. Тя е разгледала съществени за нейните хипотези и изследователски задачи теоретични модели, идеи и гледни точки, които са насочени точно към проблемите на латерализацията на вниманието и нейната динамика в онтогенезата. Андонова е структурирала обзора на литературата по релефни концептуални модели на този когнитивен процес, които разкриват най-съществените му характеристики и тенденции в процеса на познавателното развитие. В основните изводи от прегледа на публикациите по темата тя поставя точни акценти върху постановки и експериментални резултати, които са пряко свързани с нейните изследователски задачи.

Андонова е планирала експерименталните си изследвания по смесени факторни междугрупови и вътрешногрупови дизайни с измерване на селективното зрително пространствено внимание, от една страна, и на екзекутивното слухово вербално внимание, от друга страна. За целта е използвала инструменти, с които са проведени множество аналогични изследвания от други изследователи, а именно методика за мануално разполовяване на зрително представени линии, когато се изследват параметрите на зрителното пространствено внимание, и методика за дихотично вербално слушане, когато се изследват параметрите на екзекутивното слухово вербално внимание. Методиките са напълно адекватни за изследване на тези два вида внимание и

в множеството други изследвания е доказана тяхната валидност и надеждност. Освен това докторантката измерва интелигентността на участниците в експеримента чрез невербален тест, известен като прогресивните матрици на Рейвън, който е най-подходящ за случая. Успеваемостта в училище е измерена чрез училищните оценки. В съответствие с дизайна на експеримента групите са формирани така, че да са балансирани по пол и изравнени по ръкост (всички са десноръки). Емпиричните данни, получени чрез измервателните инструменти, са анализирани чрез подходящи статистически тестове за проверка на статистическата значимост между средните в сравняваните групи. Резултатите от тези анализи са интерпретирани съдържателно в контекста на разгледаните теории и в посока на проверка на формулираните хипотези. От изпълнението на изследователските задачи, приложението на съответните методики и статистически методи за анализ на първичните данни проличава високата методологическа култура на докторантката и способността ѝ да планира и провежда изследванията си при спазване на всички етапи в логическата им последователност. При тази методологическа издържаност изводите са безспорни и имат силата на доказателства за наличието на допусканияте факторни влияния и тенденции. Използването на адекватни статистически тестове за оценяване на статистическата значимост на разлики между средни щеше да има още по-голяма стойност, ако освен статистически значимите разлики се даваха данни и за силата на ефектите, оценена чрез коефициента η^2 (ета на квадрат). Например, в групата на възрастните разликата между средния процент на верните отговори на ДУ при насочено внимание към ДУ (68,23) и средния процент на верните отговори на ДУ в неутрални условия (64,16) е статистически значима ($t=3.31(79)$, $p=0.001$) (вж. табл. 8 на стр. 78). А дали разликата от 4,07% е достатъчна, за да говорим за голяма сила на ефекта (η^2). Оценката за статистическата значимост на разликата е важна, но не по-малко важна е и силата на ефекта. Оценките за силата на ефектите вече задължително се изискват при публикуването на статии в международните психологически списания. Когато прави сравнителен анализ на резултатите от измерването на общата интелигентност и резултатите от изпълнението на дихотичния тест в условията на манипулиране на вниманието, например, Андонова отбелязва много точно, че този анализ е относно връзката между тези променливи, а не относно влиянието на втората върху първата (вж. например заглавието на 97 стр. „3.4.3. Сравнителен анализ на резултатите относно връзката между общата интелигентност и перформанса на дихотичния тест в условията на манипулиране на вниманието“). В някои формулировки обаче се говори за влияние на втората променлива върху първата, например:

„Систематизираното и обобщено представяне на резултатите очертава явно проявена възрастово обусловена динамика на латерализацията, както на селективното зрително пространствено, така и на екзекутивното слухово вербално внимание, която оказва съществено влияние върху академичната успеваемост и интелигентността в периода на училищната възраст.“ (Курсивът и подчертаното от мене-ЕГ) (с. 104)

От тази формулировка излиза, че интелигентността зависи от „латерализацията както на селективното зрително пространствено, така и на езекутивното слухово вербално внимание“. Като имаме предвид, че интелигентността е базова характеристика на личността и според много учени е генетично обусловена, трудно можем да приемем, че тя ще зависи както от селективното зрително пространствено внимание, така и от езекутивното слухово вербално внимание. По-скоро посоката на влиянието е обратна. Очаквам докторантката да изрази мнението си по този въпрос по време на защитата.

Направените бележки по никакъв начин не намаляват достойнствата на дисертационния труд. Както посочих в началото на становището си, представените в дисертацията изследвания са планирани и проведени в пълно съответствие с методологията на експерименталните изследвания в психологията. Докторантката владее перфектно логиката на планиране на експерименти в психологията, както и статистическите методи за анализ на емпирични данни. Нещо повече, тя прави логически много добре обосновани преходи от теоретичните конструкти към операционализацията им до измерими променливи и обратно. Теория и експериментални резултати са силно обвързани и се допълват взаимно в цялостното представяне на изследванията. С дисертацията си докторантката се проявява като завършен изследовател и учен, който е способен да изпълнява изследователски проекти по много други теми в когнитивната психология.

Въз основа на изтъкнатите положителни качества на дисертационния труд **ще гласувам да се даде образователната и научна степен ДОКТОР на Йоанна Росенова Андонова**. Предлагам на уважаемите членове на научното жури също да гласуват за това предложение.

София, 22 февруари 2015 г.

Подпис:

/Проф. д-р Енчо Герганов/